

DOKUMENTUMOK A BUDAI VÁR 1945. ÉVI OSTROMÁRÓL

KÖZZÉTESZI: KÓKAY GYÖRGY

A budai Vár azon műemlékek közé tartozik, amelyek a második világháborúban rendkívül nagy mértékben sérültek. A helyreállítással több munka is foglalkozik, de a pusztulás folyamatáról nem sokat tudunk. Az alábbi közleményben e pusztulás tragikus történetének néhány forrását kívánjuk közreadni. A források – Szabó László várkapitány napi feljegyzései – a budai Vár ostromának 1945. január 8-tól február 8-ig terjedő időszakából származnak, amelyeket néhány egyéb dokumentummal egészítettünk ki ugyanebből az időből. Előljáróban Szabó László várkapitányról kell megemlékeznünk néhány adat erejéig.

Szabó László 1889-ben Rónaszéken született. 1929.-ben a Királyi Várkapitányság főmérnöki beosztását töltötte be.¹ 1935-ben műszaki tanácsos² lett, majd 1940-ben Királyi Várkapitánynak nevezték ki a nyugalomba vonult dr. Miklay József helyére. Várkapitányi beosztásában egyben a Királyi Vár légoltalmi parancsnoki feladatait is ellátta, amely elsősorban a légoltalmi szervezet felkészítésére és a Királyi Palota óvóhelyeinek kiépítésére irányult. 1943. december 31-én nyerte el a kormányfőtanácsosi címet.³

A várkapitányság megszűnése után a Miniszterelnökség Kabinetirodát Felszámoló Hivatalának kiküldöttjeként közreműködött a budai Várpalota háborús épületkárainak megállapítására létrehozott országos bizottság munkájában.⁴ 1949-től a FŐTI, majd a KÖZTI szerződéses alkalmazottjaként Gerő László közvetlen munkatársa⁵ volt a budai Várpalota első helyreállítási tervek kidolgozásánál.

Gerő László A helyreállított budai Vár című művének bevezetőjében⁶ a budai Vár 1945. évi ostromáról így ír: „A második világháborúban 1944 karácsonyán a szovjet hadsereg által körülfári városban a német sereg mintegy 30 ezer főnyi része a budai volt Királyi Palota alatti pincékben, tankegységei a budai alagútban keresett menedéket és tartotta magát a főváros elestéig. Ezért az állandó bombázásnak – kisebb méretű, főleg gyújtóbombákkal – a budai Várpalota együttese nagymértékben ki volt téve ... E pusztulást korábbi könyvünkben⁷ részletesen leírtuk Szabó László építész, egykori várkapitány pontos feljegyzései alapján.”

Az újjáépült Budavári Palota című monográfia⁸ szerkesztésénél végzett levéltári kutatásaim azt bizonyítják, hogy Szabó Lászlónak – pótolhatatlan helyi ismeretei révén és Gerő László közvetlen munkatársaként – az újjáépítés első terveinek elkészítésénél is meghatározó szerepe volt.⁹

A levéltári iratok tanúsága szerint ugyanis nevéhez fűződnek többek között:

– a budai Vár 1945. évi ostromának időszakából és az ostrom helyszínéről származó – ez ideig egyedülálló forrásanyagot képező – napi feljegyzései és a Királyi Vár égésének körülményeiről, valamint az azzal kapcsolatos oltási és mentési munkálatokról készített jegyzőkönyve,¹⁰

– az ostromot követően a budai Várpalota és melléképületei háborús épületkárainak részletes felmérése, valamint az épületkárok megállapításához alapul szolgáló vázlat¹¹ elkészítése, továbbá

– a várpalota elpusztult tervanyagának pótlása¹² és az ingó vagyontárgyaival kapcsolatos részletes leltárak összeállítása.¹³

Ezek a Magyar Országos Levéltár őrzésében fennmaradt dokumentumok jelenleg az egyedüli forrásanyagai a budai Vár 1945-ös ostromának és az ostrom következményeinek.

Szabó László napi feljegyzései és különösen a műszaki mentési munkákról készített jegyzőkönyve ennek a helyzetnek hiteles megőrkítése, egyben a második világháború magyar légoltalmának is egyedülálló forrásanyaga. Történelmi értékét elsősorban az határozza meg, hogy a Budapest ostromáról fennmaradt egyéb hivatalos iratok – mint például az I. hadtest helyzetjelentései¹⁴ és a 10. honvéd-gyaloghadosztály naplója¹⁵ – a Királyi Vár sorsáról egyáltalán nem tesznek említést.

A Királyi Vár területe az ostrom időszakában ugyanis külön parancsnokság alatt a várnegyed egyéb területeitől szigorúan el volt különítve, ahol a belépést és a benntartózkodást is magyar és német nyelvű külön engedélyhez kötötték.¹⁷

E szigorú elkülönülést elsősorban a „Budapest Erőd” e területen jelen lévő fő vezetési pontja indokolta. Így érthető, hogy az ostrom utolsó napjaiban a várpalota területét – amint azt a 2. Ukrán Front alárendeltségébe tartozó „Budapesti csoport” egyik térképvázlata is tanúsítja¹⁸ – külön ostromgyűrű vette körül.

Jelen közlemény a napi feljegyzések – pro domók – eddig nem ismert anyagának bemutatására vállalkozik, amelyek az ostrom legkritikusabb napjait elevenítik meg. Azt az időszakot, amikor a katonai alakulatokkal, polgári személyekkel és sebesültekkel túlszűfolt és ői parancsnokság (a német katonai, az SS- és kórházparancsnokság, valamint a magyar katonai és csendőrpáncsnokság) intézkedései alatt álló Királyi Várpalota¹⁹ a legsúlyosabb megpróbáltatásokat élte át

(Az első négy feljegyzés hiányzik – A forrásközlő.)

5/VK.1945. szám

Tárgy: A Kir. Vár értékeinek és a múzeumok anyagának elhelyezése az ezüstkamarában és a fehéreműkamrában.

Pro domo

F. hó 6-án a Hindy hadtestparancsnok²⁰ által kiadott általános rendelkezések részletére vonatkozólag Lénárd²¹ ezredes adott utasításokat.

A vk. legsürgősebb és azonnali feladataira vonatkozólag az alábbiakat jelölte meg:

1. A Kir. Vár különböző termeiben még ott levő műtárgyak, képek, szőnyegek, dísztárgyak összegyűjtése és biztos zárható helyen való összegyűjtése.

2. Az Erzsébet múzeum és Kir. Vár múzeuma²² értékes, muzeális anyagának összegyűjtése és elhelyezése.

3. A német és magyar csapatok által igénybe vett és eredeti helyéről elszállított szőnyegeknek, függönyöknek és értékesebb bútoroknak felkutatása, összeírása és az azokat használó alakulatok parsága által való nyugtázása.

4. Az igénybe nem vett helyiségek lezárása és a további illetéktelen beavatkozások ellen való védelem céljából a bejáratokra tilalmi táblák kifüggesztése.

A magyar–német szövegű tilalmi táblákat, melyek az erőszakos behatolást halálbüntetéssel fenyegetik, a hadtestparság rendelte meg, és azokat f. hó 9-én rendelkezésünkre bocsátotta.

Az értékek és műtárgyak elhelyezésére Lénárd ezredes az Ezüstkamrát²³ jelölte ki

Tekintettel arra, hogy az ezüstkamrában a csendőrség N. Sz. K.²⁴ alakulata volt elhelyezve, ennek számára más elhelyezést kellett biztosítani. Erre a célra a Fehéműkamra három kisebb helyiségét jelöltem ki. Az ezekben elhelyezett fehérműanyagok nagy helyiségbe való áthordását elrendeltem, s annak keresztülvitele azonnal megtörtént.

Ezzel kapcsolatban a mosókonyhában még ott levő fehérműanyag is a kamrába szállított.

A csendőrség a fehérműkamrában való elhelyezéssel nem volt megelégedve, nem találta elegendőnek és kellő biztonságosnak. Mendelényi főhadnagy²⁵ rendelkezésére önkényesen igénybe vette az I. alagsori porcelánkamrát is, és legénységével megkezdte annak kiürítését és az ott elhelyezett anyagok az ezüstkamrába való áthordását.

Az Ezüstkamra visszabocsátása 7-én a késő déli órákban történt meg.

Az ezüstkamrába való behurcolkodás csak ekkor kezdődhetett meg.

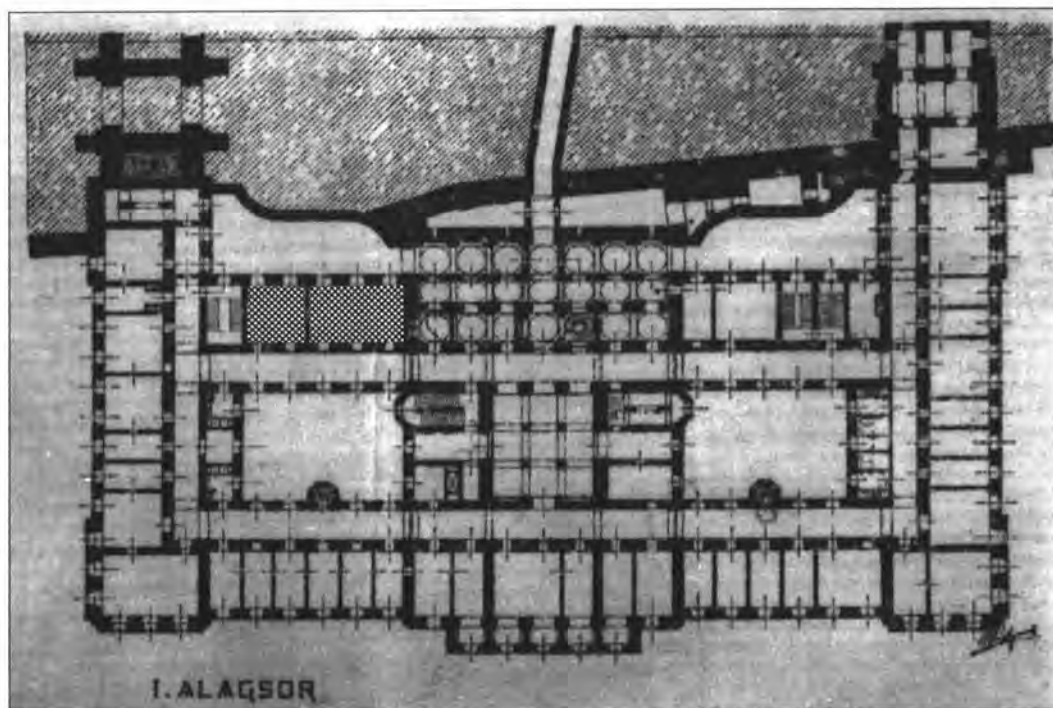
7-én a porcelánkamra és az Erzsébet múzeum, valamint a Kir. Vár múzeumának anyagát hordtuk át és helyeztük el az ezüstkamrában.

7-én a múzeum őrzésére kiküldött rendőrőrszemet leváltottuk és a múzeum anyagának áthordását megkezdtuk. Az anyag átszállítása e napon megtörtént.

A termekben levő műtárgyak összehordása 8-án kezdődött meg. Elrendeltem, hogy az előcsarnokokban, folyosókon és termekben felfektetett szőnyegek felszedessenek és lesöpprés-összegöngyöltés után a szőnyegraktárban helyeztessenek el. Ez a munka a mai napon ugyancsak kezdetét vette.

Budapest, 1945. január hó 8-án.

Szabó s. k.

Az Ezüstkamra elhelyezése az ún. Nemzeti Palota, a krisztinavárosi szárny I. alagsorában, a jelenlegi F épület 4. szintjén
 BTM Kiscelli Múzeuma, ltsz.: 253. Aláírás és keltezés nélkül.

6/VK.1945. szám

Tárgy: A Kir. Vár alkalmazottainak és hozzátartozóinak belépési igazolványa.

Pro domo

F. hó 8-án du. 6 órára a német kat. parságon megbeszélésen vettem részt. A megbeszélés tárgya a Kir. Várban levő polgári személyek tartózkodási jogosultságának megállapítása volt. Egyértelműen megállapítást nyert, hogy a polg. személyek közül csak azoknak van jogosultsága a Kir. Várban való tartózkodásra, akik a Kir. Vár alkalmazottainak igazoltan együtt élő hozzátartozói.

Ezek számára a hdtsparság magyar és német nyelvű igazolványt állít ki és csak ezen igazolványok jogosítanak a Kir. Várban való tartózkodásra és közlekedésre. Az ellenőrzés 9-én de tartott razzia során történt, melyen részt vett a magyar és német csendőrségi és rendőri közegek, a kir. várkapitány és Várhegyi.²⁶ Azon polg. személyek, akiknek a tartózkodása nem találtatott indokoltnak, köteleztettek a Várból való eltávozásra.

A Kir. Vár alkalmazottai és hozzátartozói számára, az összeállított névsornak megfelelően a hdtsparság új belépési igazolványokat állított ki, melyeknek kiosztása megtörtént.

Budapest, 1945. január 10-én.

Szabó s. k.

7/VK.1945. szám

Tárgy: Kertészeti átjáró dróttakadállyal való ellátása.

Pro domo

A kerti házból (Váralja u. 20.) a kir. kertbe való átjáróhíd katonai indokok miatt szögesdrót akadállyal lezárattott.

Eckert és dr. Reichel Obersturmführereknél előterjesztett kérésemre, azon indokolással, hogy a kerten való átjárás részben a Várba való közlekedés, főleg pedig a kerti istállóból való vízfordás szempontjából szükséges, engedély adatott arra, hogy a dróttakadály 8 és 15 óra közötti időben eltávolíttassék, erre vonatkozó rendelkezések katonai vonalon kiadattak.

Budapest, 1945. január 11-én.

Szabó s. k.

8/VK.1945. szám

Tárgy: A Kir. Vár könyvtára értékesebb könyveinek és a lakosztályok és szertartási termek értékesebb bútorainak elhelyezése.

Pro domo

A Kir. Vár műtárgyainak biztonságba helyezésére vonatkozó parsági rendelkezéssel kapcsolatban elrendeltem, hogy a könyvtár²⁷ értékesebb néhány könyve, kódexe az ezüstkamrába helyeztessék, továbbá hogy a szertartási termek és lakosztályok értékesebb bútoradarbjai viszonylag biztonságosabb helyen tároltassanak.

Ennek során a szertartási termek nagy arcképei és bútorai a könyvtár 2 oldaltermébe, a lakosztályok bútorai az I. em. előcsamokokban helyeztettek el A helyiségek lezárattak és tilalmi táblákat függesztettünk ki

Budapest, 1945. január 10-én.

Szabó s. k.

9/VK.1945. szám

Tárgy: Magyar és német csapatok által igénybe vett szőnyegek, függönyök és értékesebb bútorok összeírása.

Pro domo

A f. hó 6-án kapott rendelkezéseknek megfelelően, megbíztam Szauder Jánost, Sipos Jánost és Tihanyi Ferencet, hogy az egyes magyar és német katonai alakulatoktól önkényesen használatba és igénybe vett szőnyeget, függönyöket és értékesebb bútorokat vegyék fel és írják össze.

Ennek során nevezettek az alsorsori helyiségeket végigjárták, az illető alakulathoz tartozó megbízott jelenlétében a tárgyakat összeírták.

A tárgyak jegyzékekbe foglaltattak és a jegyzékek átadási jegyzék és átvételi elismervény alakjában kölcsönösen aláírva kibocsáttattak. Az igénybe vett tárgyak számbavétele és nyilvántartása ezzel nagyjában és általában megtörtént.

Budapest, 1945. január hó 11-én.

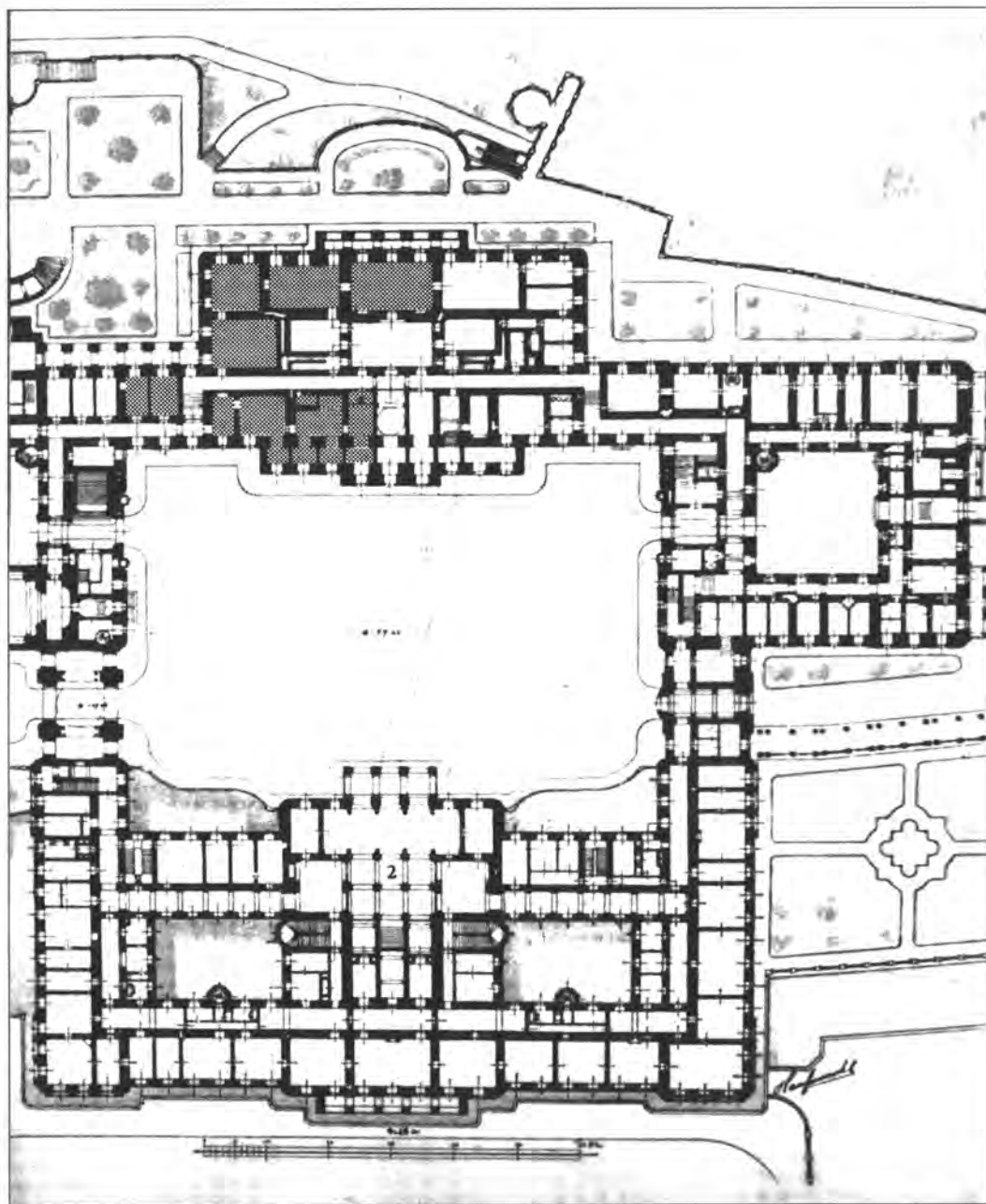
Szabó s. k.

10/VK.1945. szám

Tárgy: A várkapitányság hivatali szobája előtti bombatalálat, a hivatal használhatatlanná válása.

Pro domo

F. hó 16-án de a Kir. Vár nagyobb arányú légitámadást szenvedett át Ez alkalommal a nagy udvar, a

A Magyar Királyi Vár földszinti alaprajzának részlete a várkapitányság helyiségeivel
A várkapitányság helyiségei Hauszmann Alajos A magyar királyi vár (Bp., 1912.) című művében szereplő – a Nemzeti Palota
tervméretével azonos – földszinti alaprajzon vannak feltüntetve a Cross Charles Rt.-nek a BTM Kiscelli Múzeuma
őrzésében lévő fűtészerezési terve alapján. Az eredetileg igénybe vett 11 helyiségből 1934-ben a Dunára néző helyiségek
közül 3 az Erzsébet Múzeum, 1 a Királyi Vár Múzeuma részére lett átadva.
(Török Sándornak a Magyarország 1934. december 28-i számában megjelent riportja szerint.)

vk.-i hivatali szoba ablaka előtt néhány méterre nagyobb bombát kapott. A bomba légnyomása a vk. összes, még meglévő ablakait, spalettáit, belső üvegfalait, sőt a hátsó folyosóra nyíló ajtókat is felszakította, összetörte, repeszekkel és törmelékkel szórta tele.

A vk. helyiségei²⁸ használhatatlanokká váltak. A német kat. parság Hitschler tábornok parancsára azonnal az 5–7. számú óvóhelyekre²⁹ költözött át

A tábornok kérésére elrendeltem a vk. ablakainak bedeszkázását és függönyökkel való bevonását. Ez a munka azonnal végrehajthatott.

Budapest, 1945. január hó 17-én.

Szabó s. k.

11/VK.1945. szám

Tárgy: Német táborigénybevételek számára a II. és I. alagsori folyosókra futószőnyegek, függönyök és ablakvédő takarók kiadása.

Pro domo

A Kir. Várban elhelyezett német kat. elsősegélynyújtó hely táborigénybevételek szerveztetett át A kórház parsága dr. Vogelsang Stabsarzt, a német parancsnok Hitschler tábornok rendeletére, a II. alagsori folyosóknak igénybevételeit jelentette be, és felszerelés tekintetében futószőnyegek, szalmazsákok, függönyök és takarók átadását kérte. A helyiségek igénybevétele tudomásul szolgált.

Tihanyi szakaltisztnek³⁰ rendelkezést adtam ki, amely szerint a kórházparságnak átadási jegyzék, ill. átvételi elismervények ellenében bocsássa rendelkezésére a szertartási termékből felszedett futószőnyeget, a folyosórészek elrekesztésére egyszerű, értéktelegebb függönyöket és takaróul ablakvédőket. Az átvétel és átadás megtörtént.

Budapest, 1945. január hó 14-én.

Szabó s. k.

A táborigénybevételek további bővítésével az I. alagsori folyosók és átjáróalagút is igénybevételek.

További futókat, függönyöket és ablakvédőket adtuk ki

Budapest, 1945. január hó 18-án.

Szabó s. k.

12/VK.1945. szám

Tárgy: A várkapitánysági alkalmazottak munkán való megjelenésének szabályozása.

Pro domo

A vk.-i munkaórák idején, a ténylegesen előforduló kérdések megbeszélésén felül is, általában keresem az érintkezést a német katonai parsággal, hogy esetleges észrevételeiket megtehessek és a polgári alkalmazottak érdekeinek védelmére szükséges intézkedéseket kérhessek.

A mai napon Hitschler tábornok Kroff ezredes és az alárendelt tisztjei kijelentették, hogy csodálkoznak azon, miszerint a Kir. Várkapitányság, a fokozódó bombatámadások és állandó belövési veszély ellenére is, polgári munkájukat folytatni és ellátni igyekeznek. A fennálló körülmények között a vk. munkáját illuzórikusnak látják és tekintik.

Ezen nyilatkozat hatása alatt azoknak az altisztjeiknek és alkalmazottaknak a Kir. Várban való mindennapi megjelenését, akik nem laknak a Kir. Várban, nem tettem minden körülmények között kötelezővé. Adandó konkrét esetben a munkán való megjelenést és a munkateljesítést el fogom rendelni.

A Kir. Várban bennlakók ezzel szemben munkájukat továbbra is fokozottabb mértékben ellátni kötelesek.

Budapest, 1945. január 18-án.

Szabó s. k.

13/VK.1945. szám

Tárgy: Önkényes kilakoltatások.

Pro domo

Ismételten előfordult, hogy a vk. polgári alkalmazottak alagsori szükséglakásait egyes német katonai személyek háborgatják, az illetőket lakásaik azonnali elhagyására szólítják fel és azokat önkényesen igénybe veszik.

Ezek ellen az illetéktelen és jogtalan eljárások ellen Lénárd ezredesnél óvást emeltem. Peter Sturmbandführerhez és alárendeltjeihez utasított.

Távollétében Giebe alezredes, katonai várparnokkal beszéltem, aki panaszomra megígérte, hogy hasonló esetekben az ő hozzájárulása lesz szükséges, és minden esetben az őhozzá való fordulást javasolta.

Az eddigi sérelmek orvoslását nem sikerült kieszközölnöm. Lózai, Németh, a Gyökér és Kerti családok³¹ kilakoltatása és más rosszabb szükséglakás elfoglalása befejezett ténynek volt tekinthető. A Gyökér és Kerti kilakoltatása esetében a Giebe által aláírt írás sem volt elegendő a jogtalan eljárás megelőzésére és elhárítására.

Lénárd ezredes, hasonló esetekről való ismételt jelentéseimre a közvetlen intézkedést elhárította magától, és a német kat. parságokkal való közvetlen érintkezést javasolta.

Budapest, 1945. január hó 18-án.

Szabó s. k.

14/VK.1945. szám

Tárgy: Ruharaktárban tárolt műtárgyak és ruhák áthordása a fehérműkamrába.

Pro domo

F. hó 19-ére virradó éjjel a kat. kórház parsága az I. alagsorban lévő díszruharaktár lezárt és tilalmi táblával ellátott helyiségét erőszakkal kinyitotta és igénybe vette. A középső helyiségben tárolt képeket, tükröket stb. a jobb oldali ruharaktár helyiségébe összeszűfolta.

Jelentést tettem Lénárd ezredesnek. Helyszíni szemlét és megbeszélést tartottunk. Giebe alezredes és a kórház parsága a helyiséget nélkülözhetetlennek jelentette ki

A helyiségek igénybevételének jogosultságánál a következő sorrendet állapította meg: 1. sebesült katonák, 2. egészséges harcosok, 3. műtárgyak és egyéb eseteknek érdeke.

Kénytelen voltam elrendelni, hogy az ezen helyiségben tárolt és az ezüstkamrából már kiszorult műtárgyak onnan azonnal elszállíttassanak és az ezüst-, porcelán- és fehérműkamrában helyeztessenek el A kiürítés és elhelyezés még a nap folyamán megtörtént.

Ugyanekkor, kényszerítő körülmények hatása alatt, át kellett adnunk az I. alagsori porcelánkamra melletti liftelőteret is, amely átmenetileg a vk.-alkalmazottak pihenő- és gyülekezőhelye volt.

19-én a kora délutáni órákban a II. alagsori sötét átjárófolyosóban egy csendőrségi személyautó (Bolgár szds.³²) lábamról leütött. Jobb térdizületemben és bal oldalamon fájdalmas zúzódásokat szenvedtem. Járásban, mozgásban erősen korlátozva érzem magamat.

Budapest, 1945. január 21-én.

Szabó s. k.

(A 15. számú feljegyzés hiányzik – A forrásközlő.)

16/VK.1945. szám

Tárgy: Igénybe nem vett és tilalmi táblákkal ellátott helyiségek erőszakos felnyitása katonai egyének által.

Pro domo

Ismételten és naponta előfordul, hogy a katonai alakulatok által igénybe nem vett és a hdtsparság rendelkezésének megfelelően lezárt és tilalmi táblákkal ellátott helyiségeket ismeretlen katonai egyének erőszakkal felnyitnak. Nem akadály az sem, ha az ajtók nem kulccsal záratnak le, hanem csavarokkal vagy szögekkel vannak lezárva.

Ezt a sajnálatos körülményt ismételten jelentettem Lénárd ezredesnek. A tettesek felderítését és előállítását kívánta. Ennek a kívánságnak teljesítése teljességgel lehetetlen. Főleg a német katonák a tilalmi táblákon, melyek azonnali halálbüntetéssel fenyegetnek, mosolyognak és azokat nem tartják tiszteltben.

Ilyen körülmények között a Kir. Vk.-ot a helyiségek épségéért és az abban lévő tárgyak biztonságáért semminemű felelősség nem terhelheti.

Budapest, 1945. január hó 22-én.

Szabó s. k.

17/VK.1945. szám

Tárgy: Hindy altbgy. kérdése barlangok és alagutakban való parságok elhelyezése tárgyában.

Pro domo

F. hó 16-án Hindy altbgy. reggel 8 órára magához hivatott és kérdést intézett hozzám abban a tekintetben, hogy egyes, a Várban elhelyezett parságok számára nem volna-e lehetséges a Kir. Várhoz tartozó állítólagos barlangok és alagutak igénybevétele.

Jelenttem, hogy ilyen alagutak és barlangok egyáltalában nincsenek, s így parságok elhelyezésére lehetőség nincs.

Ugyanezen de ebben a tárgyban megjelent egy tisztí bizottság a vk. irodájában s ennek ugyanilyen értelmű választ adtam. A német kat. parsághoz tartozó Kroff ezredes kijelentette még, hogy az egész Vár területén nincs elhelyezési lehetőség.

A bizottság ezen kijelentéseket tudomásul vette.

Budapest, 1945. január hó 17-én.

Szabó s. k.

18/VK.1945. szám

Tárgy: „Honvéd” motorfecskenő átadása a budai rendőri erők parságának (lefoglalás).

Pro domo

F. hó 2-án Cselovszky József segédtűzoltó elismervény ellenében 1 db kismotorfecskenőt, 2 orsó motorostömlőt, 2 orsó egységes tömlőt, 5 tekercs motorostömlőt, 2 tekercs egységes tömlőt és 5 db áttéti darabot átadott a budai rendőri erők parancsnokságának.

Az átadás a német parancsnokság részére lett lefoglalva.

Budapest, 1945. február hó 3-án.

Szabó s. k.

19/VK.1945. szám

Tárgy: A fehérműkamrát ért légnyomás.

Pro domo

F. hó 22-én de az Újvilágkertben, ³³ a kijárókapu közelében hatalmas bomba csapott be A bomba lég-

nyomása a felette levő Fehérneműkamra bezárt vaslemez spalettáit kiszakította és a terem másik oldalára dobta. A fehérneműkamrában tárolt fehérneműeket szétdobálta és a f. hó 19-én a díszruharaktárból kényszerűségből odatárolt díszruhákat és műtárgyakat is teljesen összehányta.

Egyes fajanszvázának darabjait megtaláltuk, de az összevisszaságban az átrendezés előtt a károkat megállapítani nem lehet. A díszruharaktár kiürítésének első káros következménye bekövetkezett.

Ezen délelőttön a krisztinavárosi szárny déli oldalán lévő Vitézi Szék³⁴ helyiségébe gyújtóbomba esett be és annak két belső helyiségében belső tűz támadt. A tűzoltásban tevékenykedő német katonák égő iratokat és bútorokat a belső udvarba dobáltak. A vk.-alkalmazottak közbelépésének köszönhető, hogy az udvaron tárolt benzin és egyéb üzemanyag és szemét kigyulladására és ezzel nagyobb és károsabb tűz kitörése megakadályoztassék.

Budapest, 1945. január hó 23-án.

Szabó s. k.

20/VK.1945. szám

Tárgy: Őrjárat kiküldése a lezárt és tilalmi táblákkal ellátott helyiségek ellenőrzésére.

Pro domo

Az elzárt és tilalmi táblákkal ellátott helyiségek erőszakos felnyitása és az ott elhelyezett ingóságok elhurcolása minden elővigyázat ellenére sem szűnt meg. Ismételten előfordul, hogy különböző helyeken tárolt értékesebb vagy kevésbé értékes bútordarabokat elcipelnek, széttördelnek, feldarabolnak és eltűzelnek. Ezen kártevések ellen való megkísérelt védekezésünkben semmiféle katonai parancsnokság részéről támogatásban nem részesülünk.

Lénárd ezredesnek ezekről az esetekről ismételten jelentést tettem. Megbeszélést folytattunk és megállapodásra jutottunk abban, hogy célszerű és szükséges volna egy magyar tisztnek megbízatása az állandó ellenőrzés gyakorlására és ezenfelül minél gyakoribb és rendszeres cirkáló őrjárat kiküldése. Nem jutott tudomásomra az, hogy ebben az irányban intézkedés vagy rendelkezés történt volna.

Budapest, 1945. január hó 25-én.

Szabó s. k.

21/VK.1945. szám

Tárgy: A Fehérneműkamra feltörése és fehérneműek elvitele.

Pro domo

Feljegyezni való eset az, hogy f. hó 19-én a Fehérneműkamra lezárt és tilalmi táblával ellátott ajtaját német katonák erőszakosan feltörték és onnan fehérneműeket vittek el. A szomszédos és a kamarához tartozó 3 helyiségben a csendőrség N. Sz. K. köteléke nyert elhelyezést. A csendőrök ahelyett, hogy erélyes közbelépéssel a cselekményt megakadályozták volna és a tettesek előállításával elrettentő példa mutatásához hozzájárultak volna, állítólag Fekete nevű altisztet a vk. alkalmazottaihoz küldtek jelentéstételre.

Az odasiető vk.-alkalmazottak csak a befejezett tényre érkezhettek a helyszínre. A kár részleteiben megállapítható nem volt, de a fürdőszobák pikévaszonkészletében mutatkozott feltűnőbb hiány.

Budapest, 1945. január hó 27-én.

Szabó s. k.

22/VK.1945. szám

Tárgy: A Kir. Vár légibombázása és tüzérségi lövése.

Pro domo

A szinte naponként megismétlődő és fokozódó légibombázások és az állandó ellenséges tüzérségi és aknatűz a Kir. Vár főépületében, melléképületeiben, a közelben álló tartozéképületekben óriási károkat

okoznak. Romboló bombák és gránátok egyes épületrészeket romba döntenek, az épületek állagában okoznak helyrehozhatatlan károkat azonfelül, hogy belső berendezéseket és felszerelési tárgyakat rombolnak össze. Felsorolni sem lehet azokat a károkat és rombolásokat, melyeket az épületek idáig is szenvedtek.

Különösen a f. hó 30-i egész napon át tartó légitámadás volt borzalmas hatású. A főépület környéke, a Várkert szinte a felismerhetetlenségig fokozódó károkat szenvedett.

Védekezésről vagy a károk részbeni helyreállításáról, romok eltakarításáról vagy egyes szerkezeti részek ideiglenes megerősítéséről szó sem lehet.

Budapest, 1945. január hó 31-én.

Szabó s. k.

23/VK.1945. szám

Tárgy: Palota égése.

Pro domo

F. hó 6-án a 7-ére virradó éjjel a krisztinavárosi szárny I. emeletén, a nagyudvarra néző ún. rózsakás, illetve a régi szárnyszegédi iroda kisebb belépőterme, nyilván ellenséges gyújtógránát becsapódása következtében, kigyulladt.

A belső tűz, a terem asztalosmunkájának elhamvasztása után, aránylag rövid idő alatt eloltott.

Az előző héten támadt tüzek még nem aludtak el teljesen.

[A déli] szárny és északi szárny mennyezeteiben még parázsló tüzek vannak, állandó ellenőrzése és ellátása szükséges.

Ezen munkákban a Kir. Várkapitányság személyzete tekintélyesen részt vesz.

Budapest, 1945. február 7.

Szabó s. k.

24/VK.1945. szám

Tárgy: Könyvtárteremben elhelyezett bútorok.

Pro domo

A déli szárnyat elhamvasztó tűz oltási munkái során a dísztermek könyvtárterembe ideiglenesen elhelyezett bútorzatának egy része, az égés továbbterjedésének megakadályozása végett, a Kir. Várkapitányság kijárata melletti kerteraszra dobáltatott ki Ezen bútorokat az elszenvedett töréseken felül az olvadás és eső okozta ázás is erősen rongálja.

Erre való tekintettel elrendeltem, hogy a bútorok, viszonylag nyugalmasabb időben, fedett helyre szállíttassanak be

A Kir. Vár Dunára néző szárnya³⁵ és kerterasza állandó akna-, géppuska- és gyalogsági fegyvertűz alatt áll. A belövési veszély a legutolsó időben annyira fokozódott, hogy a teraszra való kilépés a katonai parancsnokság által, katonai személyek részére is eltiltatott, állandó őrszem a kijárást megakadályozza.

Ilyen körülmények között a bútorok fedett helyre való beszállítása egyelőre keresztülvihetetlennek tekintendő.

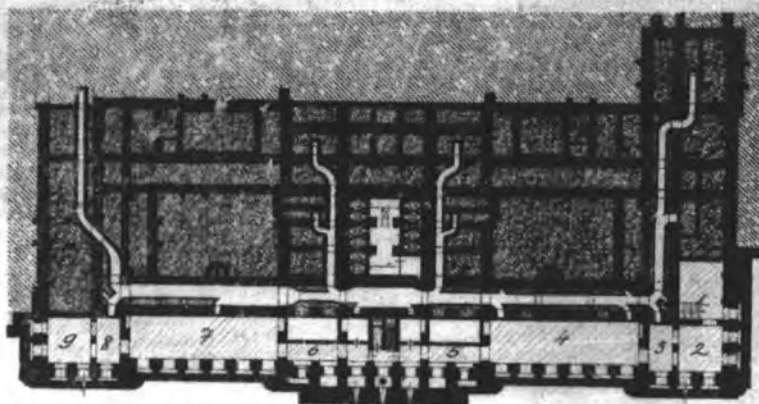
Budapest, 1945. február 5.

Szabó s. k.

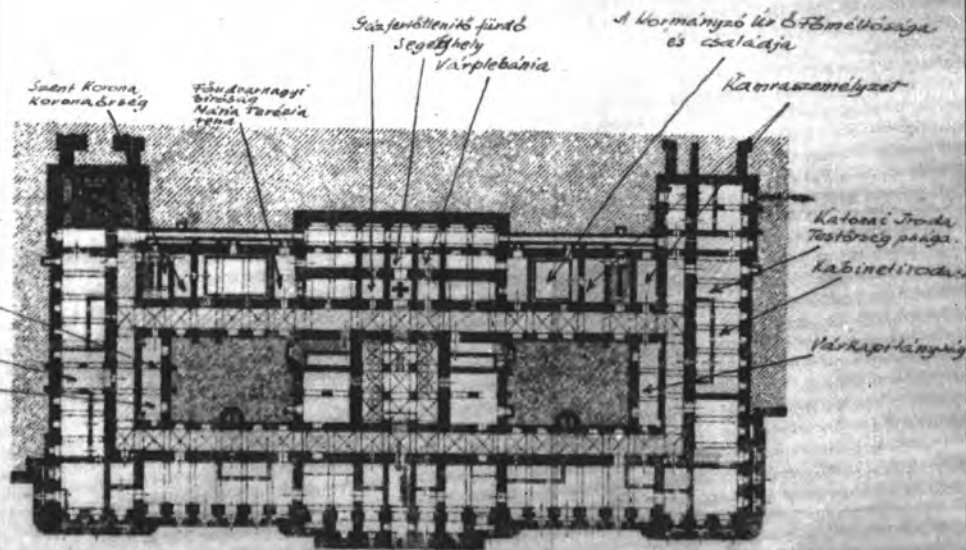
I. etkekezési vázlat

NEMZETI PALOTA.

- 1, 2, 3, a légvédelmi segélyszolgálat rindóhelye.
 4. az istálló épületben és a lovastudó épületben elhelyezkedő nádóhelye.
 5. Krohn II. családja és a fodrászműhely szentélye.
 6. Gyógyiszorlat.
 7. A palota földszintjén lakók, a várkörtéssel és a várkapitányság alkalmasságai.
 8. Branswick alatt és Dr. Dömötör tan. családja.
 9. a B. emeleti lakók.

I. PINCZE.

II. PINCZE.

A Királyi Palota óvóhelyei a krisztinavárosi szárny I. pincéjében, a jelenlegi F épület 2. szintjén
 A Királyi Palota óvóhelyei a krisztinavárosi szárny II. pincéjében, a jelenlegi F épület 1. szintjén
 BTM Kiscelli Múzeuma, ltsz.: 253. Aláírás és keltezés nélkül.

25/VK.1945. szám

Tárgy: Műtárgyak (gobelinek, Benczúr-kép) biztonságba helyezése.

Pro domo

A Kir. Vár 3 db nagy értékű műtárgya, és pedig a krisztinavárosi szárny lépcsőcsarnokában lévő 2 db csataképet ábrázoló gobelin és Benczúr Millenáris hódolat című képe még eredeti helyeiken vannak, illetve a Benczúr-kép a földszinti lakosztály ideiglenesen képraktárnak kijelölt helyén van.

Ezeknek az ezüstkamrában való elhelyezésére kiadott rendelkezést újílag megismételtem.

A gobelinek leszereléséhez nehezebb és magasabb létraállvány felállítására volna szükség. Tekintettel arra, hogy ezen körülményesebb és hosszabb időt kívánó munka az épület állandó bomba- és belövési veszélye miatt még nem volt teljesíthető, rendelkezésem szerint a leszerelési munka újra megkísérlendő. Szentmiklósi és Várhegyi altisztek³⁶ jelentése szerint a gobelinek leszerelése és elszállítása életveszedelem kockázatát nélkül a mai körülmények között nem lehetséges, miért is ezen munka erőszakolásától el kellett tekintenem.

A hengerre csavart Benczúr-kép elszállítása egyszer már megkíséreltettem. A henger nagysága és a lépcsőkarok szűk volta miatt azonban a földszintről az I. alagsorba való szállítása nem volt lehetséges.

Újabb módszer megjelölése mellett a kép elszállítására vonatkozó rendelkezést megismételtem.

A krisztinavárosi szárny belövési veszélye annyira fokozódott, hogy az életveszély elhárítása, illetve csökkentése végett ezen szárnyban való közlekedés a katonai parancsnokság által tiltott és ezen rendelkezés végrehajtása végett ezen szárny bejáratainál állandó katonai őrszem áll. Ennek következtében a Benczúr-képnek még a megközelítése is lehetetlenné lett téve.

Mindhárom műtárgy elszállítására az aránylagosan nyugalmasabb időket kell bevárni.

Budapest, 1945. február 5.

Szabó s. k.

26/VK.1945. szám

Tárgy: Sekrestye feltörése.

Pro domo

Lorenz Károly egyházi jelentette, hogy az előző napokban a sekrestye melletti, vasajtóval lezárt és a miseruhák elhelyezésére szolgáló szerkamra ajtaján erőszakos betörési kísérlet nyomait vette észre.

A mai nap reggelén a kérdéses vasajtót feltörve és a kamrában elhelyezett miseruhákat és kegytárgyakat feldúlva találta. Hiány vagy számottevő kár egyelőre nem volt megállapítható.

A kápolna belső terét német katonaság istállóul használja, abba lovakat állított be

Budapest, 1945. február 7.

Szabó s. k.

27/VK.1945. szám

Tárgy: Aknabecsapódás az Ezüstkamra ablakába.

Pro domo

F. hó 7-én de, a Kir. Várat ért bombatámadás során, az Ezüstkamra belső ablakának kb. szemöldök-párkány magasságában akna robbant. A bomba hatása olyan erős volt, hogy az ablakszerkezetet, sőt a belső, a páncéllemez spalettát is felszakította és teljes összerongált állapotban a terem belső falához dobta. Az ablakszerkezet és összezúzott spaletta a kamrákban elhelyezett műtárgyakban, képekben, porcelánban számottevő, jelentős kárt tett. A kár részletei és a kárt szenvedett műtárgyak sérülésének vagy elpusztulásának mértéke, egyelőre, a teljes átrendezés előtt, nem állapítható meg.

A kiszakított ablakszerkezet padlóval és ácsvaszerkezettel való azonnali ideiglenes pótlását elrendeltem.

Az esetet Lénárd ezredesnek jelentettem.
Budapest, 1945. február 8.
Szabó s. k.

28/VK.1945. szám

Tárgy: Irrattár, tervtár elhelyezése.

Pro domo

Tekintettel arra, hogy a Kir. Vár hivatali helyiségei a bombatámadások következtében egyelőre használhatatlanokká váltak, és a helyiségekben, azok bezárt bútorain, szekrényeiben, íróasztalain erőszakos feltörések és dülások állapíthatók meg, Sipos János segéd tisztnek utasítást adtam arra, hogy a várkapitányság munkájának folytathatása, az elmúlt év műszaki munkáinak leszámolása stb., a munka lehetőségének biztosítása végett a várkapitányság 1944. évi teljes irattári anyaga, az előző évek fontosabb iratai, továbbá lehetőleg a tervtár teljes egészében biztonságosabb helyre, az ezüstkamrába szállíttassék át

Sipos János segéd tiszt a mai napon jelentette, hogy ennek az utasításnak eleget tett.

Budapest, 1945. február 8.

Szabó s. k.

A NAPI FELJEGYZÉSEK MELLÉKLETEI

KIMUTATÁS A KIR. VÁRKAPITÁNYSÁG BELÉPÉSI ENGEDÉLYEL ELLÁTOTT TISZTVISELŐIRŐL, ALTISZTJEIRŐL ÉS ALKALMAZOTTAIRŐL.

F. sz. Név	Állás
1. Szabó László	kir. várkapitány
2. Miklósváry Károly	műszaki tanácsos
3. Fodor Béla	pü. főtanácsos
4. Hegedüs Béla	főgondnok
5. Szauter János	palotafelügyelő
6. Herényi Lajos	kertészeti intéző
7. Sipos János	tisztviselő
8. V[itéz] Baja István	műszaki altiszt
9. Marada György	műszaki altiszt
10. Haraszi Sándor	műszaki altiszt
11. Bánki János	műszaki altiszt
12. Tihanyi Ferenc	szakaltiszt
13. Gesztesi János	szakaltiszt
14. Várhegyi József	szakaltiszt
15. Horváth István	szakaltiszt
16. Gyökér János	szakaltiszt
17. Deményi Vince	I. o. altiszt
18. Simon Mária	szakaltiszt
19. Süli Zoltán	műszaki altiszt
20. Novák József	I. o. altiszt
21. Bácskai József	II. o. altiszt
22. Jászi Gyula	I. o. altiszt
23. Szentmiklósi Ferenc	szakaltiszt
24. Gesztesi József	II. o. szakaltiszt

25. Konc Erzsébet	takarítónő
26. Konc Rozália	takarítónő
27. Vizi Mária	takarítónő
28. Hetrovitz Franciska	takarítónő
29. Kada István	napszámos
30. Behofsits József	munkás honvéd
31. Bartos József	munkás honvéd
32. Sárdi Károlyné	vasalónő
33. Marada István	műszaki altiszt
34. Kelemen Istvánné	takarítónő

Budapest, 1945. január hó 12-én.

Szabó László s. k.
kir. várkapitány

A KIRÁLYI VÁRBAN BENNLAKÓK ÉS ALKALMAZOTTAK NÉVJEGYZÉKE

F. sz. Név	Állás	Megjegyzés
1. Witz Béla	várplébános, érseki helynök	
2. Dr. Csertő Sándor	várkáplán	
3. Witz Aranka		
4. Gila Vera	szociális nővér	
5. Jakubczik Cirilla	szociális nővér	
6. Dr. Ritsmann Pál	érseki helynöki titkár	
7. Lórenz Károly	egyházfi	
8. Lórenz Károlyné	egyházfi neje	
9. Kling Alajosné szül. Lórenz Anna		
10. Pintér Vincéné	Lórenzné húga	
11. Kruppa Anna	háztartási alkalmazott	
12. Kruppa Károly	háztartási alkalmazott testvére	
13. Tihanyi Ferencné	szobafelvigyázó neje	
14. Tihanyi Aranka	szobafelvigyázó leánya	
15. Dr. Kurucz Andor	szobafelvigyázó veje	
16. Kurucz Andorné	szobafelvigyázó leánya	
17. Lakatos Lajosné szül. Bardocsi Margit	Lakatos Lajos szkv. neje	
18. Jenei Margit	Lakatos Lajos szkv. rokona	
19. Sárosi János	kazánfűtő	
20. Sárosi Jánosné	kazánfűtő neje	
21. Sárosi Júlia	kazánfűtő leánya	
22. Demeter István	műszaki altiszt	
23. Demeter Istvánné	műszaki altiszt neje	
24. Sándor Imréné	várk. küldönc neje	
25. Szauter Jánosné	palotafelvigyázó neje	
26. Lovas Antal	alhadnagy	
27. Trosztmér Antalné szül. Vince Mária	bennlakó	

28. Sipos Jánosné	várk. tisztviselő neje
29. Várhegyi Józsefné	szobafelvigyázó neje
30. Várhegyi Irma	Fehémeműkamra kezelőnöje
31. Várhegyi Kornélia	Fehémeműkamra kezelőnökjének húga
32. Várhegyi Ilona	Fehémeműkamra kezelőnökjének húga
33. Várhegyi Erzsébet	Fehémeműkamra kezelőnökjének húga
34. Várhegyi Etel	Fehémeműkamra kezelőnökjének húga
35. Várhegyi Margit	Fehémeműkamra kezelőnökjének húga
36. Simon Mária	várk. szakaltiszt
37. Bánki Anna	várk. szakaltiszt mostohatestvére
38. Horváth Istvánné	vízvezeték-szerelő neje
39. Szentmiklósi Ferencné	szakaltiszt neje
40. Csarankó Rózsi	takarítónő
41. Kerti János	kazánfűtő
42. Kerti Jánosné	kazánfűtő neje
43. Gyökér Jánosné	várk. szakaltiszt neje
44. V[itéz] Baja Istvánné	várk. műszaki altiszt neje
45. Szarka Józsefné	segédellenőr neje
46. Főső Péter	szakaltiszt
47. Főső Péterné	szakaltiszt neje
48. Csaba Béláné	segédellenőr neje
49. Csuvardits Lili	segédellenőr húga
50. Rácz Ferenc	segédellenőr rokona
51. Rácz Ferencné	segédellenőr rokona
52. Juhász Mihályné	főtörm. neje
53. Török Mária	főtörm. rokona
54. Gólya Istvánné	várk. altiszt neje
55. V[itéz] Éliás Istvánné	alhadnagy neje
56. Éliás Ilona	alhadnagy leánya
57. Kelesi Gyuláné	főtörm. neje
58. Ifj. Kelesi Gyula	főtörm. fia
59. Kelesi Etelka	főtörm. leánya
60. Lótos István	Bondor András törm. apósa
61. Lótos Istvánné	Bondor András törm. anyósa
62. Kerepesi Sándorné	főtörm. neje
63. Török Alajosné szül. Novák Róza	bennlakó
64. Pásztor Mihályné	várk. szakaltiszt neje
65. Pál István	bennlakó
66. Pál Istvánné	bennlakó
67. Kelemen István	kapus
68. Kelemen Istvánné	várk. takarítónő
69. Marada Istvánné	várk. takarítónő
70. V[itéz] Virágos Imréné	alhadnagy neje
71. Marada Györgyné	várk. műszaki altiszt neje
72. Kolozs Béláné	kocsimosó neje
73. Szarka Imréné	gépkocsivezető anyja
74. Richter Herminna	várk. takarítónő
75. Koncz Erzsébet	várk. takarítónő
76. Vizi Mária	várk. takarítónő

77. Hetrovitz Franciska	várk. takarítónő
78. Budai Andor	kertmunkás
79. Pente Sándor	kertmunkás
80. Dóra Vera	kertmunkás
81. Harangozó József	kertmunkás
82. Kozák Miklós	műszaki altiszt
83. Ispán János	irodaaltiszt
84. Novák Józsefné	várk. altiszt neje
85. Özv. Takács Bálintné	várk. altiszt anyósa
86. Rekecki Péterné	várk. lakatos neje
87. Sárdi Károlyné	várk. vasalónő
88. Varga Mária	várk. kárpitos varrónő
89. Szalinai József	várk. kárpitos
90. Iványi Ferenc	várk. udvaros
91. Széles Kálmán	várk. napszámos
92. Csónó Károly	várk. napszámos
93. Tóka Józsefné	várk. takarítónő
94. Balogh Istvánné	várk. takarítónő
95. Hoffmann Sándorné	várk. takarítónő
96. Katrencsák Anna	várk. takarítónő
97. Havasi Jánosné	várk. takarítónő
98. Lüllei Istvánné	várk. takarítónő
99. Székely J. Mihály	postaforgalmi igazgató
100. Orbán Lajos	postaforgalmi felügyelő
101. Ráczy György	postaforgalmi ellenőr
102. Münzberg Ilona	postaforgalmi főellenőr
103. Hováth Lászlóné	postaforgalmi főellenőr
104. Havasi Mária	postaforgalmi segédellenőrnő
105. Walter Erzsébet	postaforgalmi segédellenőr tisztviselőnő
106. Kovács Gizella	postaforgalmi kezelőnő
107. Winkler Irma	postaforgalmi itme
108. Mazepa Edith	postaforgalmi itme
109. Richter Etel	postaforgalmi st.nő
110. Fülöp Ilona	postaforgalmi kezelőnő
111. Bodizs Erzsébet	postaforgalmi itme
112. Ronai Aranka	postaforgalmi itme
113. Tóth Ilona	postaforgalmi díjnok
114. Patziger Albertné	postaforgalmi segédtnő
115. Budai Ilona	postaforgalmi segédtnő
116. Goli Sándor	postaforgalmi altiszt
117. Farkas Pál	postaforgalmi altiszt
118. Szabó Károly	számvizsgáló
119. Konc Rozália	várk. takarítónő

*Budapest, 1945. január hó 10-én.
Szabó László s. k.
kir. várkapitány*

KIMUTATÁS A KIR. VÁRBAN LAKÓ KIR. VÁRKAPITÁNYSÁGI ALKALMAZOTTAKRÓL

F. sz. Név	Állás
1. Szauter János	palotafelügyező
2. Sipos János	tisztviselő
3. Trosztmér Antal	altiszt
4. Lovas Antal	alhadnagy
5. V[jitéz] Baja István	
6. Várhegyi József	szakaltiszt
7. Horváth István	szakaltiszt
8. Kerti János	szerező
9. Gyökér János	szakaltiszt
10. Rekecki Péter	lakatos
11. Novák József	I. o. altiszt
12. Szentmiklósi Ferenc	szakaltiszt
13. Várhegyi Irma	fehérmű-kezelő
14. Simon Mária	szakaltiszt
15. Lózai Ferenc	I. o. altiszt
16. Németh József	festő
17. Csaranko Rózsi	takarítónő
18. Tornyi Mihály	II. o. altiszt
19. Pásztor Mihály	szakaltiszt
20. Demeter István	műszaki altiszt
21. Sándor Imre	küldönc
22. Tihanyi Ferenc	szakaltiszt
23. Sárosi János	fűtő
24. Gólya István	I. o. altiszt
25. Lózai Ferenc	I. o. altiszt
26. Biró István	II. o. altiszt
27. Rekecki Péter	lakatos
28. Várkonyi Sándor	I. o. altiszt
29. Németh József	festő
30. Bay István	kályhás
31. Sándor Imre	küldönc
32. Peremicki Antal	küldönc
33. Id. Kada István	napszámos
34. Ványai Frigyes	kőműves
35. Marada Istvánné	takarítónő
36. Kelemen Istvánné	takarítónő
37. Behofsits József	munkás honvéd
38. Bartos József	munkás honvéd
39. Lassek István	szakaltiszt

A KIR. VÁRBAN BENNLAKÓK ÉS ALKALMAZOTTAK NÉVJEGYZÉKE

F. sz. Név	Állás	Megjegyzés
1. Tornyi Mihályné	II. o. alt. neje	
2. Kis József		
3. Tamás Imre		
4. Tamás Istvánné		
5. Neutsch Ferencné		
6. Dr. Schiller-Gombos Lászlóné		
7. Ifj. Fodor Béláné	tisztviselő	
8. Szebeni Rudolf	szakaltiszt	
9. Szedő István	szakaltiszt	
10. Hartai Sándor	szakaltiszt	
11. Sinai Lajos	II. o. altiszt	
12. Simon János	kertész	

Budapest, 1945. január hó 10-én.

JEGYZŐKÖNYV

Felvettem 1945. február hó 3-án a Kir. Várban.

Tárgy: A Kir. Vár leégésének körülményei és az azzal kapcsolatos oltási és mentési munkálatok leírása.

Jelen vannak alulírottak, a Kir. Várkapitányság alkalmazottai.

A Kir. Vár égése után megjelenvén a helyszínen, a tűz kitörésének idejére, körülményeire, az oltás és mentés munkálatainak mikéntjére vonatkozólag meghallgattam a Kir. Várkapitányság alkalmazottait, valamint az oltási munkákban részt vett magyar és német katonai alakulatok parancsnokait és a tőlük hallottakat, összefoglalva, az alábbiakban rögzítem le:

Szauter János, kir. palotafelügyelő:

A Kir. Vár udvari részén, a kabinetiroda segédhivatala feletti tetőrész égéséről akkor szerzett tudomást, amikor az már lánggal égett. Kereste azokat a katonai parancsnokságokat, amelyek hivatva voltak a tűzoltási munkákat elrendelni. Csergő csendőr századosnak³⁷ jelentette a tüzet, aki a csendőröknek az oltási munkák azonnali megkezdését elrendelte. A csendőrök lapátokkal ellátva vonultak a tűz színhe-lyére, azonban a vízhiány és a szerszámok kezdetleges volta az oltási munkákat igen megnehezítette.

A déli szárny³⁸ égését szintén a lángra lobbanás után észlelte. Lózaival a helyszínre sietett, a király-udvarnál sem beljebb, sem feljebb nem jutott, mivel német katonák az ott tárolt anyagok, benzin stb. elhordásán dolgoztak, és a lőszeres robbanásától lehetett tartani. Ebben az időpontban már az I. emelet is begyulladt. A Kir. Várkapitányság alkalmazottainak az oltási munkákra vonatkozólag rendelkezéseket nem adott, miután helyismeret hiánya és tűzoltói kiképzésének hiánya miatt azzal csak zavart okozhatott volna.

Szauter János s. k.

Sipos János irodasegéd-tiszt:

Az 1. tüzesetről (segédhivatal fölött) Szauter Jánossal egyező előadásban számol be azzal, hogy azt a csendőrök aránylag rövid idő alatt eloltották, illetve lokalizálták.

A második tüzet (déli szárny sarok) szintén lángra lobbanás után észlelte. Marada György és Várhe-

gyi József altisztekkel a távirádalépcsőn és a Valéria-lépcsőn³⁹ igyekeztek a helyszínt megközelíteni, azonban mindenütt német katonai őrszemek utasították el őket azzal, hogy polgári személyeknek nincs mit ott keresniük, mivel az oltási munkákat katonák végzik. Ugyanakkor ezt az épületrészt állandó el-
lenséges belövések is fenyegették. A királyudvarnál beljebb nem tudtak jutni.

A harmadik tüzeset alkalmával 31-éről 1-jére virradó éjjel este 8–1/2 9 óra tájban Baja István jelentette a tüzet azzal, hogy az alkalmazottak munkába állítására történjen azonnali intézkedés. Lózai, Németh⁴⁰ lapátokért mentek, az embereket a várkapitányság folyosóján gyülekeztették. A német katonák az oltási munkákban tevékenyen részt venni az embereket nem engedték, Vogel szds. Eckert szds. és dr. Reichel főhdgy. a polgári alkalmazottakat hazatávozásra szólították fel 3/4 12 óra tájban, amikor a tűz a katonák által végrehajtott robbantások után lokalizálnak volt tekinthető.

A polg. alkalmazottaknak az oltási munkákban való részvételét azzal az indokolással tiltották el, hogy a robbantások miatt a helyszínre menni nem lehetséges.

F. hó 2-án reggel 5–6 óra tájban Baja⁴¹ ismét jelentkezett, és a tűz újra lángolását jelezte, és az embereket felszólította a munkára. Ő maga lázas betegsége miatt az oltásban nem vehetett részt. Tudomása szerint Baja az alkalmazottakkal együtt hajnaltól az esti órákig dolgoztak, oltották a lappangó tüzet. Egyebet jelteni nem tud. Megjegyzi még, hogy a polg. alkalmazottak felszerelve, szerszámokkal ellátva álltak készen az oltási munkákra, de abban részt venni csak a német tisztek parancsa folytán nem tudtak.

Sipos János s. k.

Vitéz Baja István Kir. Vk. műszaki altiszt:

Január 29-én este 6 óra tájban észlelte a segédhivatal feletti tetőn a tűz kitörését. Jelezte ezt Vizi József székesfővárosi tűzmesternek, aki 10 segédtüzoltóval együtt vele felment, és a németek által engedélyezett 3 vödör vízzel, 2 vödör szennyvízzel és vízbe mártott rongyokkal a parázsló tüzet eloltották. Ez az oltási munka cca. éjfél után 2 óráig tarthatott.

30-án du. 1/2 3 órakor dr. Reichel Obersturmführer rendelkezésére 5–6 vk.-alkalmazottal (Gyökér, Kerti, Sárosi, Lótos, Fősdő és Pál)⁴² a fehérmárvány terembe⁴³ sietett, ahol a padlótűz eloltásánál és lokalizálásánál dolgoztak, padlót bontottak, homokkal a tűz további terjedését megakadályozták. Dr. Reicheltől utasítást kapott arra, hogy szervezze be a polg. alkalmazottakat abból a célból, hogy tűzoltási munkáknál azok bevetethők legyenek. Még aznap jelentette dr. Reichelnek, hogy a tűzoltási munkához 20 ember áll rendelkezésre.

30-án este Eckert szds. felszólítására a kápolna, illetve testőrparság⁴⁴ fölötti izzó tűz oltására sietett, de a hozzáférés nehézsége miatt az nem járt sikerrel, német katonák robbantással akadályozták meg a tűz továbbterjedését.

31-én a kriptá feletti tűz újra kigyulladt, a lehullott tüzes gerendákat földdel, homokkal oltották.

31-én este 8 óra[kor] Vogel szds. és dr. Reichel rendelkezésére az összes emberekkel a kápolna feletti újra fellángolt tűz oltásán akart részt venni, de a robbantások miatt nem dolgozhattak, csak készenlétben állottak. A kápolna fölött 5 robbantást végeztek. A déli szárnyban termék tűzoltásán nem vettek részt, mivel egyidejűleg a kápolna feletti tűz oltására álltak készen. A német pamokok várakozásra intették őket.

A déli szárny és dunai oldalban támadt tüzek oltásán tevékenyen azért nem vehettek részt, mivel egyrészt ugyanabban az időben máshol végeztek oltási munkákat, másrészt ezen tüzek igen gyors elhatalmasodását vízhiány és komoly oltási eszközök hiánya miatt amúgy sem lehetett megakadályozni.

2-án reggel 1/2 6 órakor a dunai oldalon, dr. Reichel felhívására az I. emeleten a tűz továbbterjedésének megakadályozásán dolgozott valamennyi emberrel. A diplomatalépcső fölötti előteremben, ajtók borításának eltávolításával, parkették felbontásával és homok terítésével a tüzet megállították.

Ugyanakkor a katonai iroda szárnyán a kápolnaraktár kiürítésével, kórus elbontásával, lehulló, égő gerendák eltávolításával az újra támadt tüzet lokalizálták. Este 7 órakor a munkásszárad leváltotta őket.

3-án de tüzes födémgerendák eltávolításán és oltásán dolgoztak.

A mindent elpusztító, hatalmas tűz elterjedését [sic!] és eredményes oltását csak kellő mennyiségű (cca. 2 ciszterna) oltóvíz segítségével lehetett volna elérni, de a teljes vízhiány miatt az elemi csapással szemben mindenki tehetetlennek érezte magát.

Vitéz Baja István s. k.

Várhegyi József szobafelvigyázó, szakaltiszt:

A 29-én kitört tűz (segédhivatal felett) hamar kialudt.

30-án a nagy bombatámadás után, cca. 6 óra tájban kigyulladt a déli szárny⁴⁵ sarok manzárdtetőzete. Sípossal és Maradával⁴⁶ a helyszíntre sietett, de a német őrszemek a robbantásra való hivatkozással a tűz megközelítését megakadályozták. Este 1/2 9 óra tájban ez a tűz újra nagyobb erővel támadt fel, és az a benyomása volt, hogy a tűz az I. emeletről terjed és hatalmasodik el Erre vonatkozólag Lórenz Károlynak megjegyzést is tett. Ezt a tüzet már a katonák és tűzoltók sem tudták oltani, mivel a tűz tartama alatt állandó bomba- és aknatűz veszélyeztette a Várat.

A kápolnapadlás újrafellángolása alkalmával lapátokat, szerszámokat adott ki, de az oltásban nem vehettek részt, csak készenlétben várakoztak.

A déli szárny dunai részének égéséről közelebbit nem tud, mivel az előző nap este újra erősödő epehorma tehetetlenné tette.

Észlelése szerint a déli szárny tüze olyan hatalmas és ellenállást nem ismerő módon terjedt és hatalmasodott el, hogy az épületrészben lévő nagy hőség és a zuhanó, égő gerendák, valamint az állandó ellenséges belövés veszélye ingóságok, műtárgyak elszállítását, de még az épületrész megközelítését is lehetetlenné tette.

A tűz oltása, megközelítése, mozgatható tárgyak továbbvitele és mentése az említett életveszély állandósága miatt emberileg nem volt lehetséges.

Várhegyi József s. k.

Lórenz Károly egyházi:

Tevékenyen csak a kápolna feletti tűz eloltásán dolgozott. Bontási munkákon dolgoztak, a templomtérbe hurcoltak mindent, de az oltáson magán tulajdonképpen, a robbantási műveletekre való hivatkozással elhangzott tiltó rendelkezések folytán, nem vehettek részt.

A déli szárny dunai oldalának tüzeit a nagyudvarból figyelte. Feltűnő és megmagyarázhatatlan körülménynek tetszett fel előtte, hogy a trónteremnek⁴⁷ 2 déli oldalon lévő ablakából és az utána következő teremből az ablakon keresztül falburkolatok nagy kicsapódó lánggal égtek. De a fölötté lévő III. emelet és tetőzet nem állott tűzben. A tetőzet csak jóval később állott lángokban.

Lórenz Károly s. k.

Cselovszky József segéd-tűzoltó:

29-én este jelentést kaptak a segédhivatal feletti tetőtűzről, melyet eloltottak. A kápolna feletti tűznél csak a tűz továbbterjedésének megakadályozásán dolgozhattak, ingóságok, bútorok eltávolítását végezték.

A déli szárny tüzeinek eloltásán és elfojtásán úgyszólván 3 éjen át dolgoztak. Német pamokok a robbantásra való hivatkozással a tűz megközelítését tiltották.

Csupán kézi szerszámokkal, kapa, csákány, lapát, baltákkal rendelkeztek, csak puttonyfecskendőjük volt, de vizük nem volt, hónak a padlózatra való szórásával igyekeztek a tűz terjedését megakadályozni.

Véleménye szerint a gyújtóbombák okozták a tüzet. Ajtóborítások és falburkolások égése terjesztette a tüzet. A tűz terjedését és elhatalmasodását megakadályozni nem lehetett.

Eredményes tűzoltáshoz és a tűznek elszigeteléséhez korlátlan mennyiségű vízre lett volna szükség.

Ő nem hivatásos tűzoltó, csupán Vizi József tűzmester eltávozása alkalmával a tűzoltóosztag ideiglenes vezetését vette át

Cselovszky József s. k.

A Kir. Várkapitányság többi alkalmazottainak meghallgatását és tapasztalatainknak jegyzőkönyvbe foglalását nem tartom szükségesnek, mivel azoknak előadásától újabb körülmények és tapasztalatok tisztázását nem várhatom.

A magam részéről megjegyzem, hogy a déli szárny tüzeinek kitörését a várkertből észleltem. Mind a két estén a Várba igyekeztem jutni, hogy a tűzoltásnál helyi ismereteim folytán és a szükséghez képest intézkedhessem. Mindkét esetben a Váralja u. 20. sz. alatti házban őrszolgálatot teljesítő német katona és magyar csendőrijárőr figyelmeztetett arra, hogy a Várba való jutás lehetetlen. A tűzoltás munkáját magyar csendőrök és német utászok végzik, a tetők robbantása miatt a Várban való közlekedés és járkálás tilos. A Várba való jutásról ilyen körülmények között le kellett mondanom. Nappali helyszíni szemléim alkalmával az előző kisebb terjedelmű [tüzek] részbeni eloltását vagy elszigetelését tapasztaltam, amikor különösebb intézkedések vagy még nem voltak szükségesek, vagy már idejét múltak voltak.

A Kir. Vk. tűzoltóőrsi és tűzörsegi szolgálata, amely kezdődő tüzek eloltására volt alapozva, a tűzörsegi helyiségek igénybevétele és a szolgálat lehetetlenülése miatt már december hó elejétől kezdve szünetelt. Keletkező tüzek észlelése esetén, kellő oltóeszközök és főleg víz rendelkezésre állása mellett a tűz oltása nagyobb eredménnyel lett volna megkísérélhető. A három vízmedence kiürült, a 3 motorfecskendő, üzemanyag- és szerszámkészletek elkallódtak. Oltóeszközöknek kézi szerszámok semmi esetre sem elégségesek.

A mai napon az oltási munkákon dolgozó német és magyar katonai alakulatok parancsnokaival beszéltem.

Ezek közül:

Blasche hadnagy (Transportstaffel SS Polizei Rgt.I.) megjegyezte, hogy az oltási munkáknál elsősorban katonai alakulatok, az ő parancsnoksága alatti század, továbbá a Pioniercompagnie von Korps No 4. (Stab General Bitschler) és a magyar csendőrszázad működött közre. Az oltási szakmunkákat és a tűz továbbterjedését megakadályozni kívánó robbantásokat a német pionírok végezték. Technikai eszközök és víz hiánya miatt az oltás nem lehetett eredményes.

A német pionírszázad parnoka, Oberltn. Kornitz előadta, hogy a tűz elhatalmasodását és továbbterjedését a tetőszékek egyes szakaszainak elrobbantásával és a tetőszékek összefüggésének megszüntetésével vélte megakadályozni. Robbantásokat a csendőrszázad is végrehajtott. Az ő vezetése alatt 2 nagyobb arányú robbantás történt.

Obersturmführer Reichel az oltás eredménytelenségét főleg a könnyen gyúló és égő anyagok nagy tömegének, fából épült gerendaszerkezeteknek tulajdonította, valamint annak, hogy az oltáshoz szükséges víz egyáltalában nem állott rendelkezésre. Teljes elismeréssel nyilatkozott vitéz Baja István és a vk.-alkalmazottak munkájáról, akik teljes igyekezettel voltak az oltási munkáknál segítségre. Ellenben a tűzoltó-segédosztály munkáját nem tartotta a kellő szinten állónak.

A Galánthay csendőrzlj. páncélosszázadának parnoka, André László főhadgy. és Kéri László hdgy. a következőket adták elő:

29-én este azt jelentették neki, hogy a Kir. Vár dunai oldalán valaki fényjeleket ad Járőrrel személyesen ment fel, de az állítólag fényjeleket adó személyt nem találták, csak lábnyomokat vettek észre, továbbá azt, hogy a parki oldalon, egy toronyból, kb. a Bazilika és a Ny. pu. között ugyancsak fényjelek villannak fel. A tüzek kitörését valószínűleg a 30-i nagy bombatámadás alkalmával a Kir. Várra jutó gyújtóbombák okozták. A bombák okozta begyulladások és fafödém-beszakadások okozták a tüzek alsóbb emeletekre való gyors átterjedését. Feltűnőnek találja, hogy az egyes tűzfészkeknek elszigetelése ellenére is a tüzek hosszabb-rövidebb idő múlva újratámadtak és elhatalmasodtak. A tüzek kitörési időpontja előadása szerint megegyezett a vk.-alkalmazottak által előadottakkal. A csendőrszázad főként a

déli szárny rövid és a Dunára néző oldalán hajtott végre több, a tűz elszigetelését célzó robbantást.

A tüzekről és azok fájdalmas és szomorú eredményéről szóbeli jelentést tettem Lénárd ezredesnek. Jelentésemet tudomásul vette. Pótolhatatlan veszteség, hogy a támadt tüzek folytán, a szinte naponként megismétlődő bombatámadások hatásának betetőzéseként, a Kir. Várnak történeti és esztétikai szempontból legértékesebb része pusztult el.

Budapest, 1945. február hó 5-én.

Szabó László s. k.

kir. várkapitány

AT I. HADTESTPARANCSNOK HELYZETJELENTÉSEIBŐL

Karhatalmi helyzetjelentés⁴⁸

945. II. 6-án 20h lezárással.

A polgári lakosság hangulata elkeseredett. Viszonyuk a magyar katonákhoz jó. A németekkel szemben azonban azok erőszakos fellépése miatt ellenszenves. A lakosság körében a felmentő seregről már egy szó sem esik. Azt mondják, hogy az egész csak a mesék birodalmába tartozott. A harcoló alakulatok hangulata a már több ízben ismertetett okok (élelmezési nehézségek, vízhiány, polg. lakosság szenvedései stb.) folytán teljesen leromlott, és napról napra kilátástalanabbnak látják a harcot. A lakosság élelmezése megoldhatatlan.

Az esetleg még meglévő készleteiből tengődik. A honvédalakulatok részére a felvételezés II. 7-ével megszűnt. Az egyoldalú táplálkozás, valamint a huzamosabb pinceélet következtében testi leromlást eredményező lázas állapot és bélmegbetegedések általánosak.

A tisztálkodási nehézségek miatt a csapatok és különösen a sebesültek eltetvesedtek. A gyógyszer és kötszer hiánya miatt nagy a sebesültek és betegek halandósága. Előző karhatalmi helyzetjelentéseimet terjedelmes voltuk miatt írásban akartam elküldeni.

Azokat a naplóhoz csatoltam.

Törzsszállás, 945. II. 6. 20h

Hindy vezérezredes

Adta: Dr. Takács őrm.

Vette: Regős főőrm.

945. II. 9. 20h

RÉSZLETEK A 10. GYALOGHADOSZTÁLY NAPLÓJÁBÓL.

[19]45. II. 1.

I.

Az éjszaka folyamán élénk av. tűz volt a hídfő egész területén. A 6/III. zlj. súlyos védelmi harcaitól eltekintve a nap nyugalomban telt el

18h-kor vitéz Lehoczky Lajos ezds. hop. az alagútban lévő új szállására⁴⁸ távozott.

II.

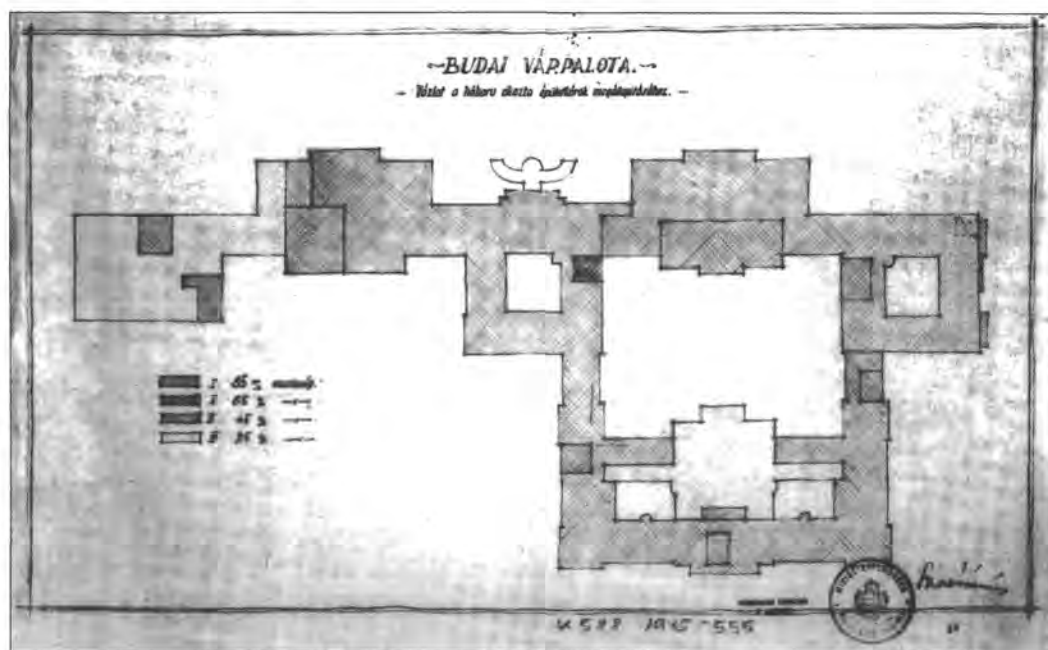
Borult idő, időnként szemerkélő eső. Utak jól járhatók.

III.

Az arcvonal helyzete változatlan.

A „Budapesti csoport” térképvázlatának részlete a királyi palotát körülvevő ostromgyűrű feltüntetésével
A 2. Ukrán Front „Budapesti csoport”-jának hadműveleti vázlatát az ostromgyűrűk 1945. I. és II. 13. közötti alakulásáról a Szovjetunió Fegyveres Erők Hadtörténelmi Múzeuma adta át a BTM Budapest felszabadítása és 30 éves fejlődése – 1975. február 13. című jubileumi kiállítására, amelynek eredeti példányát a BTM Kiscelli Múzeuma őrzi.

Vázlat a háború okozta károk megállapításához

1945. II. 6.

I.

Az éjszaka folyamán a 6/III. zlj. arcvonalának visszavételét jelentette. A nap egyébként nyugalomban telt el

A hop. a kerületi hatósági orvos megkeresésére javaslatot terjesztett fel az I. hdt. pság-hoz az utcákat és tereket borító emberi holttestek, lókadaverek eltakarításával kapcsolatban. Az erre vonatkozó intézkedés annál is inkább sürgős, mert a hatósági orvos szerint a kiütéses tifusz és hastífusz helyenként máris fellépett és a védekezést szolgáló szérum, gyógyszer, fertőtlenítőszer és kötszer nem áll rendelkezésre. az ivóvizet kb. egy hónapja már csak felforralva lehet fogyasztani.

II.

Ködös, enyhe idő.

Romok és járműroncsok a forgalmat még mindig megnehezítik.

III.

1945. II. 8-án a hdt. pk. úrnak és a német 13. p. ho. pk.-nak (Schmidhuber úrnak) az alábbiakat jelentettem szóbelileg:

A fegyverbecsület nevében kérem a harc beszüntetésére egységesen a német hdt. pk. úrral egyetértőleg intézkedni, ha az élelmezés vagy a lőszer kifogy. Az emberek élelmezése oly hiányos (lőhús, kenyérhiány), hogy harc értéke oly fokban csökkent, hogy az elg.-hez való átállással, szökéssel vagy ebből kifolyó rablással kell számolni, és az sincs kizárva, hogy a legénység előljárói ellen fordulhat. A dicsőséges honvéd védősereg 10. ho.-a így önmagát becsutelenítheti meg, és ebből más kivezető út az élelmezés korlátozottsága, a korlátozott fegyverzetre és lőszerhiányra való tekintettel nincsen. A polg. lakosság szenvedése és nélkülözése még a védőkénél is nagyobb, és ettől a pillanattól kezdve a történelmi felelősség a magyar hdt. pk. Hindy vezérezredes urat fogja terhelni. Kértem a többi magyar seregestpk.-nak meghallgatását is

Más kiutat a részleges, de egyúttal végleges felbomlásból nem látok, mint egy oly általános parancs kiadását, mely a harc beszüntetését egységesen rendeli el és ezáltal úgy a fegyverbecsület, mint a fegyvelmel teljes mértékben megőrizhető lenne.

Vitéz Lehoczky Lajos pa [ezredes.]

JEGYZŐKÖNYV⁹⁹

Felvettük Budapesten, a várpalotában, 1946. évi január hó 18., 19. és 20-án.

Tárgy: A Magyar Szent Korona tulajdonát képező budai várpalotában és melléképületeiben, valamint tartozéképületeiben a háborús események következtében okozott épületkárok megállapítása.

Jelen vannak: az Országos Építésügyi Kormánybiztosság és Budapest Székesfőváros Közmunkák Tanácsának képviselőjében Jankó Gyula min. tan., Pogány Frigyes főmérnök, Hermány Géza műsz. tanácsos, Budapest Székesfőváros Tűzoltó-főparancsnoksága kiküldöttje, Szilágyi Miklós alparancsnok, a Kabinetiroda felszámolóhivatala kiküldetésében Szabó László várkapitány.

Szabó László várkapitány előadja, hogy a Magyar Központi Statisztikai Hivatal 2572/1945. szám alatti felhívásában foglaltaknak megfelelő kárfelvétel folyamatban van. A Magyar Szent Korona tulajdonát képező budai Várpalota és egyes tartozéképületei a Műemlékek Országos Bizottsága által nyilvántartott műemlékek nyilvánított épületek, és mint ilyenek a kulturális javakban előállott károkat összeíró bizottság munkakörébe tartoznak, amely bizottság ezekre vonatkozólag úgy döntött, hogy az ezekben okozott háborús károk általános összefoglaló leírását és a károk kulturális jelentőségének kidomborítását tartja elsősorban fontosnak.

Ezzel szemben f. hó 15-én a Magyar Pénzügyminisztérium megbízottjával, Szigethy Gyula osztályfőnökkel, Ghimessy László és Supka Ervin osztálytanácsosokkal, a Magyar Statisztikai Hivatal képviselőivel folytatott tájékoztató megbeszélés alkalmával megállapítást nyert az a követelmény, hogy elengedhetetlenül szükséges az épületeket ért károk részletes összegszerű felvétele és megállapítása is, a károkozás körülményeinek megfelelő csoportosításban. Ezen kárt felvevő munka keresztülvitele szakértőkből álló bizottság útján biztosítható, miért is ezen bizottság a mai napra helyszíni szemlére összehívott.

Fenti megbízottakból álló bizottság a károkat felvevő munka programját és módszerét általánosságban megvitatta és egyhangú határozattal megállapodott a munka alábbi módozataiban.

A várpalota épületének értékelése a beépített légköbméter alapján történjék olyan módon, hogy a palota különlegesebb szerkezeteinek, de legegyszerűbb kiviteli módozatainak, belső falvakolatok, vakolt homlokzatfelületek és az egyszerűbb belső kiképzések tekintetbe vételével és az 1938. évben kialakult árviszonyok szerint ... pengőben megállapított légköbméter-egységár alapján kiszámított értékhez hozzáadassanak még mint különösen jelentékeny értéktöbbletet képviselő tényezők:

- a) a tetőszerkezetek és fedélhéjazatok
- b) a gazdagabb padlóburkolatok
- c) mennyezetkiképzések
- d) oldalfalburkolatok
- e) figurális díszítő szobrásmunkák és

f) faragottkőhomlokzat-kiképzések felülfizetési értékei is olyan mértékben, amely mérték a palotát, az általánosan ismert legelső rangú kivitel szerint épült épületekkel szemben is, megkülönböztetett értékűvé teszi.

Ezen különlegesebb értéket képviselő munkacsoportok részleteit és részletértékeit a jegyzőkönyv mellékletét képező kimutatás foglalja magában.

A háborús események okozta károk megállapítása becslés alapján történik. Tekintettel arra, hogy a károk az épületet nem egyenlő mértékben rongálták meg, az épület a szenvedett károknak megfelelően 4 csoportba osztható, és ezen csoportok kárányai 85, 65, 45 és 25%-ban állapítatnak meg. Az épület ért károsodás felosztását a jegyzőkönyvhöz mellékelt vázlat szemlélteti. A tényleges károk megállapítását

pításánál a % szerinti általános károkon felül tekintetbe veendő még az értéktöbbletet jelentő a)–f) alatti munkákban szenvedett különlegesebb kármennyiség is

A várpalota tartozéképületeinél a kárbecslés az általánosan szokásos %-os arány szerint állapíttatik meg, kivéve az Ybl Miklós téri épületeket, melyek kárbecslésénél tekintetbe vétetett azok különlegesebb esztétikai értéke és műemlék jellege is

A bizottság a károknak a károkozók szerinti csoportosítását, miután annak tagjai előtt a károk egymásutánja, időpontjai és körülményei nagyrészt ismeretlenek, hatáskörön kívül állónak tekinti. A bizottság azonban felkéri Szabó László várkapitányt, hogy az épületkárok károkozók szerinti csoportosítását – mint a körülmények közvetlen ismerője – saját hatáskörében állítsa össze.

Ezen jegyzőkönyv, mellékleteivel együtt, 5 db egyező példányban vétetett fel, amelyből 3 példány továbbítás és felhasználás végett a Kabinetiroda felszámolóhivatalát, 1-1 példány pedig az Országos Építészeti Kormánybizottságot, illetve a Budapest Székesfővárosi Közmunkák Tanácsát és a Tűzoltó-főparancsnokságot illeti.

*Budapest, 1946. január hó 22-én.
Országos Építészeti Kormánybizottság
és Budapest Székesfőváros
Közmunka Tanácsának megbízottai
Jankó Gyula s. k.
min. oszt. tanácsos*

*Hermány Géza s. k.
műsz. tanácsos*

*Pogány Frigyes s. k.
főmérnök
Budapest Székesfőváros Tűzoltó-főparancsnokságának megbízottja*

*Szilágyi Miklós s. k.
alparancsnok*

*A Kabinetirodát felszámoló hivatal kiküldöttje
Szabó László s. k.
várkapitány*

JEGYZETEK

1. Szabó László főmérnök 1929. szeptemberi keltezésű vázlattevéi a Királyi Palota könyvtárterméről a BTM Kiscelli Múzeumba őrzésében.
2. 9/1935.eln. A Királyi Várkapitány úrnak, Budapest. Magyarország Kormányzója Ó Főméltósága Szabó László Királyi Várkapitánysági főmérnöknek kiváló buzgalommal teljesített eredményes szolgálatáért a műszaki tanácsosi címet és jelet adományozni méltóztatott.
Erről tudomás vétel végett értesítem.
Budapest, 1935. évi február hó 27. napján. ... államtitkár, a kabinetiroda főnökhelyettese. MOL K-24. Várkapitányság I. sz. csomó.
3. A Budapesti Közlöny 1944/2. számában.
4. Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 10.120 M. E. sz. rendelete a kormányzó mellé szervezett Kabinetiroda megszűntetéséről (1945. X. 24.) a Magyar Közlöny 1945/186. számában.
5. MOL K-588. Kabinetiroda Gazdasági Hivatal 2. sz. csomó.
6. GERŐ László: A budai vár helyreállítása. 221.

7. GERŐ László: A helyreállított budai Vár. Műszaki Könyvkiadó, Bp. 1980.
8. GERŐ László: A budai Vár helyreállítása. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1951.
9. KOLLÁNYI Béla: az újjáépült Budavári Palota. Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1990.
10. Gerő László köszönete közvetlen munkatársainak: „E helyen mondom köszönetet dr. Sebestyén Győzőnek, a volt Várbizottság elnökének, dr. Gerevich Lászlónak, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatójának, valamint dr. Végvári Lajosnak, a Fővárosi Képtár igazgatójának, akik könyvemet értékes kritikájukkal támogatták, továbbá Meczner Lajos építésznek, akivel a Vár rendezési tervét készítettük, valamint a tervezőiroda vári műterme vezetőjének, Janáky István építésznek és dr. Lux Kálmán, Szabó László, Várnai Dezső, Turszky Béla építészeknek, közvetlen munkatársaimnak. Végül itt is megköszönöm dr. Gerevich Tibor, dr. Kotsis Iván és dr. Dercsényi Dezső professzoroknak rendkívül értékes tanácsait, melyekkel mindenkor segítségemre voltak.”
11. MOL K-24. Várkapitányság 10. sz. csomó.
12. MOL K-588. Kabinetiroda Gazdasági Hivatala 2. sz. csomó.
13. MOL K-588. Kabinetiroda Gazdasági Hivatala 1. sz. csomó.
14. MOL K-24 Várkapitányság 16. sz. csomó.
15. A budapesti I. hadtest helyzetjelentései 1944. XII. 11.–1945. II. 8. HL 89 VKF 1945. 306/b. sz. doboz.
16. A 10. honvéd gyalogezred naplója 1944. XI. 16.–1945. II. 8. HL Horthy kori alakulatok 90. sz. doboz.
17. MOL K-24. Várkapitányság 10. sz. csomó.
18. A „Budapesti csoport” hadművelési térképvázlata. Eredeti példánya a BTM Kiscelli Múzeuma őrzésében. A „Budapesti csoport”-ot a főváros ostromának egységes vezetése érdekében a 2. Ukrán Front keretében Malinovszkij marsall 1945. január 11-én hozta létre Afonyin vezérőrnagy parancsnoksága alatt. Magyarország Hadtörténete II. 422.
19. Szabó László feljegyzése szerint a Budavári Palota területén az ostrom idején mintegy 800 katonai és 200 polgári személy (alkalmazottak és családtagjaik), továbbá Hübner törzsorvos visszaemlékezése alapján kb. 2000 sebesült tartózkodott. A benttartózkodók mintegy 3000 főnyi létszáma meghaladta a várpalota békéltetésszámának hatszorosát. – MOL K-24. Várkapitányság 9. sz. csomó és UNGVÁRY Krisztián: A budapesti csata utolsó felvonása című tanulmánya a Századok 1995/6. számában.
20. A magyar csapatok parancsnoka a „Budapest erőd” területén Karl Pfeffer Wildenbruch SS-tábornok alárendeltségében a nyilas hatalomátvételben szerephez jutott Hindy Iván tábornok lett, akit Szálasi az I. hadtest parancsnokává és altábornaggyá, majd vezérezredessé léptetett elő. Magyarország hadtörténete II. 420.; 1944. évi Rangsorolás. 8.
21. Lénárd László ezredes a Királyi Vár honvédpárancsnoka. 1944. évi Rangsorolás. 919.
22. A két múzeum a jelenlegi D épületszárny földszintjének Dunára néző helyiségeiben volt berendezve.
23. Az Ezüstkamra a krisztinavárosi szárny I. alagsorában – a jelenlegi F épület 4. szintjén – volt kiépítve. Jelentőségénél fogva ez volt a Királyi Palota egyetlen belső helyisége, amelynek biztonságáért a testőrjárőrön kívül az udvarlakai őrség is külön őrhely felállításával felelős volt. Őrutasítás, 10.
24. N. SZ. K. a Nemzeti Számonekérő Különítmény rövidítése. Az N. SZ. K. Orendy Norbert csendőr ezredes vezetésével alakult meg, és 1944. december 24-től a fővárosban visszamaradó részlege Karabélyos Imre csendőr őrnagy vezetésével a Királyi Vár területén működött. A letartóztatottakat a Királyi Palota déli – jelenleg E jelű – épületszárnyának úgynevezett jégverempincéjében tartották fogva, ahol hadbíróági tárgyalásokat is folytattak. Ebből adódóan a Vörös Brigád tagjait 1945. január 28-án az e pince közelében fekvő télikert teraszán végezték ki. Magyarország Hadtörténete II. 481.; 1944. évi Rangsorolás. 675., 691.
25. Mendelényi Miklós csendőr főhadnagy. 1944. évi Rangsorolás. 711.
26. Várhegyi József szobafelügyező szakaltiszt. A napi feljegyzések mellékletét képező kimutatások szerint a várkapitányság belépési engedéllyel rendelkező alkalmazottainak és családtagjaiknak száma összesen 204 fő volt. Szabó László 1945. I. 10-i névjegyzékei szerint.
27. A Királyi Palota könyvtártermét a jelenlegi D épületszárny földszintjének központjában alakították ki Szabó László 1929. évben készült tervei alapján.
28. A Kabinetiroda felügyelete alá tartozó Királyi Várkapitányság feladata a Királyi Várak és kastélyok – elsősorban a budai Vár és a gödöllői kastély – ingatlan és ingó javainak megőrzése, karbantartása, valamint légtalmi intézkedéseinek végrehajtása volt. MOL Államfői hivatalok levéltára 1920–1948. A várkapitányság helyiségei a jelenlegi D épületszárny földszintjének északi részén helyezkedtek el, amelynek bejárata az ún. Oroszlános udvar északkeleti sarkától dél felé eső második ablaktengely vonalába esett. A várkapitányság eredetileg összesen 11 helyiséggel rendelkezett.
29. A várpalota 5–7. sz. óvóhelyei a jelenlegi F épületszárny I. szintjén, a korábbi krisztinavárosi szárny II. pincéjében voltak kiépítve.
30. Tihanyi Ferenc szakaltiszt.
31. Lócai Ferenc I. osztályú altiszt, Németh József festő, Gyökér János szakaltiszt és Kerti János kazánfűtő.
32. Bolgár Kálmán csendőr százados. 1944. évi Rangsorolás. 386. Az említett baleset helyszíne nem pontosítható, mivel az a jelenlegi F épületszárnyat a D szárnyal összekötő (az Oroszlános udvar alatti), de a kormányzóí óvóhelyre vezető alagútban is történhetett.
33. Újvilágnak nevezi Hauszmann a Királyi Vár felső és also nyugati falai közötti – a Karakas pasa tornyától a Buzogány-

toronyig terjedő – falszoros területét a korábbi török elnevezés után. HAUSZMANN Alajos: A Magyar Királyi Vár. Budapest, 1912. 52. Az Újvilág-kertbe nyíló ún. kijárókapu azonos a krisztinavárosi szárny II. alagsorának – a jelenlegi F épület 3. szintjének – gazdasági kapujával.

34. A Vitézi Szék helyiségei a jelenlegi F szárny 4. szintjén – a korábbi I. alagsor délnyugati oldalán – helyezkedtek el.
35. A Királyi Vár Dunára néző szárnya alatt a jelenlegi D épületszárnyat kell érteni.
36. Szentmiklósi Ferenc szakaltiszt és Várhegyi József szobafelügyelő szakaltiszt.
37. Csörgő Endre csendőr százados. 1944. évi Rangsorolás. 703.
38. Déli szárny alatt a jelenlegi E épületszárny értendő.
39. Távírdalépcső és Valéria-lépcső alatt Szabó László feltehetően a távírdakapu tengelyében, illetve a jelenlegi E épületszárny déli homlokzata előtti, a várkertet összekötő – az újjáépítésnél lebontott – lépcsőket érti.
40. Lózai Ferenc I. osztályú altiszt, Németh József festő.
41. Baja István műszaki altiszt.
42. Gyökér János szakaltiszt, Kerti János kazánfűtő, Sárosi János kazánfűtő, Lótos István bentlakó polgári személy, Főső Péter szakaltiszt és Pál István bentlakó polgári személy.
43. Az ún. fehérmárvány terem alatt az egykori báltermet kell érteni, amely a jelenlegi B épületszárnyban a nagyméretű képek bemutatására van átalakítva. Főső Péter szakaltiszt és Pál István, a várpalotában lakó polgári személy.
44. A kápolna a jelenlegi C épületszárny nyugati részét, a testőrparancsnokság annak II. emeleti helyiségeit foglalta el, amelyek az újjáépítés során kiállítótermékké alakították át.
45. A jelenlegi E épületszárny.
46. Sipos János irodasegédtsiszt, Marada György műszaki altiszt.
47. A trónterem (szertartásterem, díszterem) a jelenlegi D épületszárnyban a gótikus szárnyas oltárok kiállítására szolgál.
48. Az I. hadtestparancsnokság helyzetjelentései. HL 89 VKF 1945. 306/b. sz. doboz anyagából.
49. A 10. gyaloghadosztály fennmaradt hadinaplója a budai Vár területén az ostrom idején lezajlott eseményekkel nem foglalkozik. „... a hadosztályparancsnok az alagútban lévő szállására távozott” mondatrész az egyetlen bejegyzés, amely a Budapest erőd fő vezetési pontjával szolgáló kormányzói óvóhelyre utal. HL Horthy kori alakulatok 90. sz. doboz.
50. Jegyzőkönyv és vázlat a MOL K-588 Kabinetiroda Gazdasági Hivatala 2. sz. csomó anyagából.

RÖVIDÍTÉSEK

VK=Várkapitányság

MOL=Magyar Országos Levéltár

HL=Hadtörténelmi Levéltár

VKF=Vezérkar főnöke

BTM=Budapesti Történelmi Múzeum

HTK=Hadtörténelmi Könyvtár

FÓTI=Fővárosi Tervezőiroda

KÖZTI=Középülettervező Iroda

BM PVOP=Belügyminisztérium Polgári Védelmi Parancsnokság

FELHASZNÁLT IRODALOM

HAUSZMANN Alajos: A Magyar Királyi Vár. Budapest, 1912.

MOL Államfői Hivatalok Levéltára 1920–1948 (a Kabinetiroda Gazdasági Hivatala és a várkapitányság iratai)

Órutasítás az udvarlakai őrség számára. Pallas Rt., 1922. HTK sz. 2041-1.

Török Sándor riportja: Erzsébet királyné a budai várban. Magyarország, 1934. december 28.

A M. Kir. Honvédség és Csendőrség tisztjeinek és hasonló állásúaknak 1944. évi Rangsorolása. Lezárás ideje: 1944. február 1., a tábornokokra vonatkozólag 1944. június 11. HM kiadása, 1944.

A Budapesti I. Hadtest helyzetjelentései 1944. XII. 11.–1945. II. 8. HL 89 VKF 1945. 306/b. sz. doboz.

A 10. honvédgyalogezred naplója 1944. XI. 16.–1945. II. 8. HL Horthy kori alakulatok 90 sz. doboz.

GERŐ László: A budai vár helyreállítása. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1951.

HOLLÓS Ervin: Rendőrség, csendőrség. VKF 2. Kossuth Kiadó, Bp., 1971.

GERŐ László: A helyreállított budai vár. Műszaki Könyvkiadó, 1980.

Magyarország hadtörténete II. Főszerk.: LIPTAI Ervin, szerk.: TÓTH Sándor. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp., 1985.

BANGHA Ernő: A magyar királyi testőrség 1920–1944. Európa Könyvkiadó, Bp., 1990.

KOLLÁNYI Béla: Az újjáépült Budavári Palota. Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1990.

CS. LENGYEL Beatrix: Budapest ostroma. Széchenyi Viktor gróf feljegyzései 1944. december 24.–1945. február 12. Tanulmányok Budapest múltjából XXIV., 1991.

- A budapesti csata 1944-45. Az 1994. december 15-16-án megtartott tudományos ülés anyaga. Hadtudományi Tájékoztató, 1994/10. sz.
- UNGVÁRY Krisztián: A budapesti csata utolsó felvonása. Századok, 1995/6.
- Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs. Főszerk.: SIPOS Péter, szerk.: RAVASZ István. Magyar Hadtudományi Társaság, Petit Real Könyvkiadó, 1996.
- Geschichte der in Ungarn eingesetzten Panzereinheiten Zusammengestellt von Herrn Dr. med. Hübner. Rehburg-Stadt. Bundes Archiv Nr. 0305.
- Budapest felszabadítása és 30 éves fejlődése – 1975. február 13. című jubileumi kiállítás katalógusa. BTM 1975.
- A második világháború légtámadásainak iratanyaga a Polgári Védelmi Archivumban. Szerk.: KÓKAY György, lekt.: DR. MARKÓ György. Kiad.: BM PVOP, 1996.

GYÖRGY KÓKAY

DOKUMENTE ÜBER DIE ERSTÜRMUNG DER BURG VON BUDA IM JAHRE 1945

ZUSAMMENFASSUNG

Laut der archivalischen Forschungen sind die täglichen Notizen der Burghauptmanns und Luftabwehrkommandanten László Szabó die einzigen für uns übriggebliebenen Dokumente der Erstürmung des Palastes von 1945, welche im Staatsarchiv zu finden sind.

Die täglichen Notizen bringen die kritischen Tage der Bestürmung in Erinnerung. Damals, in jener Periode, war der Burgpalast mit Militär, Zivilisten und Verwundeten überfüllt und stand unter der Führung von fünf Kommandaturen gleichzeitig. Jene Tage waren die schwierigsten.

Die glaubwürdige Dokumentierung der Periode zwischen dem 8. Januar und dem 8. Februar 1945 ist das Verdienst von László Szabó.

Seine täglich geführten Aufzeichnungen, besonders die, die über den Palastbrand berichten – sein Protokoll über die Löscharbeiten und Rettungsarbeiten sind ein einzigartiges Dokument des ungarischen Luftschutzes in der Zeit des Zweiten Weltkriegs. Den geschichtlichen Wert dieses Dokumentes begründet die Tatsache, daß die anderen offiziellen Schriften über die Bestürmung von Budapest – die Lageberichte des I. Armeekorps und des Tagebuch der 10. ungarischen Infanteriedivision erwähnten die Lage der Burg gar nicht.

Der gesamte Burgpalast war nämlich zur Zeit der Belagerung hermetisch von den anderen Teilen des Burgviertels abgesondert. Das Betreten und der Aufenthalt war nur mit Sondergenehmigungen möglich. Diese strenge Absonderung hatte einen Grund: SS General Karl Pfeffer Wildenbruch hatte hier seinen Gefechtsstand. So ist verständlich, daß in den letzten Tagen der Erstürmung des Burgpalastes von einem zusätzlichen Belagerungsring umgeben war. Diese Tatsache bestätigte die Landkartenskizze der 2. Ukrainischen Front.

László Szabó hatte aufgrund seiner unersetzlichen Ortskenntnisse als unmittelbarer Mitarbeiter von László Gerő eine bestimmende Rolle in der Vorbereitung der ersten Wiederaufbaupläne. Zu seinen weiteren Verdiensten gehörte das detaillierte Festhalten der Kriegsschäden am Burgpalast, die Ersetzung des zerstörten Planmaterials und die Zusammenstellung des ausführlichen Inventars der mobilen Güter und Gegenstände.

Der Rahmen dieser Publikation ermöglichte nur das Bekanntmachen der täglichen Aufzeichnungen – "pro domo" – und deren Anlagen, beziehungsweise deren ergänzenden Quellenmaterialien zu den Aufzeichnungen und zur Lebensgeschichte von László Szabó.

Die Fachliteratur schuldet ihm bis heute die öffentliche Würdigung und Schätzung seiner Arbeit. Die hier vorgestellten Quellenmaterialien ist die erste Tilgung dieser Schuld.

